

proměnlivosti. Tím by se problém nevyřešil, ale jen posunul.

Durkheimova odpověď zní: „Protože ideály a hodnotové soudy se mění s lidskými skupinami a spolu s odpovídajícími systémy hodnot, musí mít jedny i druhé nutně kolektivní původ“ (s. 105). Společnost je totiž ohniskem vnitřního morálního života, jehož síla a osobitost však nebyla vždy rozpoznána. „Jestliže tedy člověk vytváří ideály, jestliže se dokonce bez jejich vytváření a lpění na nich nemůže obejít, je tomu tak proto, že člověk je bytost společenská. To společnost ho vede nebo dokonce nutí k tomu, aby takto překonával sám sebe, a také mu k tomu dává prostředky. Jedině tím, že si uvědomuje sama sebe, bere jednotlivce sobě samému a vtahuje ho do koloběhu vyššího života. Společnost se nemůže ustavit, aniž stvoří ideál. Těmito ideály jsou jednoduše myšlenky, v nichž se promítá a shrnuje život společnosti na vrcholu vývoje. Nedoceňujeme společnost, pokud v ní vidíme jen tělo stvořené k plnění některých životních funkcí. To tělo má duši; tou duší je soubor kolektivních ideálů. Ale tyto ideály nejsou abstraktními a studenými intelektuálními představami zbavenými veškeré účinnosti. Jsou výslovně hybné; za nimi totiž stojí reálné a činné síly: jsou to síly kolektivní, a tedy, byť veskrze morální, síly přirozené a srovnatelné se silami působícími ve zbytku vesmíru“ (s. 107-108).

Kniha *Sociologie a filosofie* vyšla jako druhý svazek edice KLAS (Klasická sociologická tradice), kterou rediguje M. Petrussek. Stejně jako její první svazek, věnovaný výboru ze Simmelových esejů, je editorsky i redakčně vzorně zpracována. Překlad Danuše Navrátilové je čtivý, odborně přesný, uchovávající zvláštnosti a originalitu Durkheimova jazyka i stylu, jež byly pověstné. Svazek je doplněn Durkheimovou stručnou biografií, výčtem jeho hlavních děl, výběrem publikací o něm i o jeho sociologii a zejména více než třicetistránkovým Petruskovým doslovem nazvaným *Durkheimův návrat do Čech*, který obsahuje vše podstatné, co je dnes třeba Durkheimovu čtenáři u nás říci. Jako všecko, co vychází z pera M. Petruska, jde o studii korektní, informovanou a znalou toho nejdůležitějšího, co bylo ve světové literatuře o nejvýznamnějším francouzském sociologovi napsáno. Zvláště cenná je Petruskova úvaha, proč číst Durkheima na sklonku tisíciletí. Neobyčejně sympaticky zní Petruskovo upřímné vyznání, „že po lecjakých peripetiích mezi strukturalismem, neomarxismem a interpretativní sociologií nakonec rád spočinul v klidné náruči durkheimovského (arciže umírněného) sociologismu poučeného neoweberianstvím“ (s. 166-167).

Jan Sedláček

**Patrick Doreian, Frans N. Stokman (ed.):
Evolution of Social Networks**

Amsterdam, Gordon and Breach Publishers
1997, 260 s.

Kniha je souborem 11 článků (z nichž dva jsou shrnující), které se zabývají formálními dynamickými modely procesu vzniku a transformace sociálních sítí. Procesy odehrávající se v sociálních sítích jsou definovány jako „sled událostí, jež vytváří, udržují či rozkládají sociální struktury“ (s. 3). Jednotlivé studie sledují vývoj a proměnu sociálních sítí v čase, nejsou průřezem strukturou v jednom okamžiku. Právě dynamický pohled orientovaný na změnu pak může ozřejmit vznik klastrů podobně smýšlejících lidí jako transformaci individuálních postojů a názorů ve skupinové, jež se odehrává

v „sociálním prostoru“ (s. 242). Při čtení sborníku se lze zaměřit buď na to, jakého druhu formalizovaných dat jsou jednotlivé články založeny a sledovat typ a konkrétní vývoj matematicko-statistického modelu. Nebo si lze všimnout (jak to učiním já) procesů proměny struktury sociální sítě, aktérů a vztahu aktérů. Patrick Doreian je editorem časopisu *The Journal of Mathematical Sociology* a Frans S. Stokman je profesorem univerzity v nizozemském Groningenu.

Popsat vývoj sociálních sítí předpokládá objasnit dynamiku procesů v sociálních sítích, jež nejsou na první pohled zřejmé. Takovýto povrchnímu pohledu utajený proces změny sociálních sítí může být zakotven ve *strukturu sítě*. Stať vypracovaná na bázi empirických dat *A Brief History of Balance Through Time*

(„Stručný vývoj rovnováhy v čase“, autoři Doreian, Kapuscinski, Krackhardt a Szczypula) o volbě přátel považuje za důležitý ukazatel proměny sítě v různých časových údobích míru reciprocit vztahů, tranzitivitu a skupinovou rovnováhu sledované sociometrické struktury. Prokazují, že úroveň reciprocit (tj. oboustranných ne-náhodných kontaktů mezi lidmi) v nově utvářené skupině se udržuje na stále hladině, oproti tomu tranzitivita (tedy ustavování triád) vzrůstá v průběhu prvních devíti týdnů a pak zůstává konstantní, a dále, úroveň skupinové rovnováhy (neexistence silných vzájemně nepřátelských podskupin) se v jimi sledovaném časovém období 15 týdnů zvyšuje. Fakt, že míra reciprocit se blíží svému maximu již v prvním týdnu, vede autory k tvrzení, že reciprocita je normativní hodnotou skupin.

Další studii, kde struktura sítě je vysvětlující proměnnou, je práce *Social Structure, Networks, and E-State Structuralism Models* („Sociální struktura, síť a strukturalistické modely E-stavu“, autoři Skvoretz, Faust, Farrow). Počítačovou simulací prokazují, že nutnou a zásadní podmínkou tvorby hierarchických struktur v malých skupinách je efekt přihlížejícího (bystander effect). Přihlížející je nadfazen obětí (tedy submisivnímu členu struktury) a zároveň prokazuje úctu dominujícímu. Sociálně-psychologické modely, odvíjející se od charakteru tvorby organicky a nikoliv účelově se vytvářejících vazeb mezi dvojicemi, postupně agregují v stabilní systém.

Další studie *Evolution of Friendship and Best Friendship Choices* („Vývoj voleb přátelství a nejlepšího přátelství“, Leenders) podložena empirickým šetřením o navazování přátelství 10-13letých dětí ve školních třídách považuje za zdroj proměny sociální sítě *vlastnosti členů sítě*. Děti si hledají mezi sobě podobnými (*similarity effect*), avšak reciprocitní vztahy mezi „nejlepšími kamarády“ jsou navazovány výhradně příslušníky stejného pohlaví (genderu), překvapivě na tvorbu sítě má zanedbatelný vliv přezazování dětí z jednotlivých výukových skupin do druhých v rámci tříd (proximita).

Některé vlastnosti člena sítě se mohou v čase měnit a následně měnit sociální síť. Kapitola *Longitudinal Behavior of Network Structure and Actor Attributes: Modelling Interdependence of Contagion and Selection*

(„Dlouhodobé chování struktury sítě a znaků aktéra: modelování vzájemné závislosti mezi přenosem a výběrem“, autor Leenders) uvažuje o vztahu mezi strukturou sítě, jejíž členové se v průběhu času stávají jejím působením podobni jeden druhému (síť je nezávislou proměnnou) a atributy aktérů (např. postoje, reakce), kteří mezi sebou vytváří vztahy na principu vzájemné podobnosti (síť je proměnnou závislou, pokud předpokládáme, že se chování aktérů nemění). Nicméně počítačové simulace ukazují, že zanedbání jednoho z těchto dvou efektů vede k chybným závěrům vývojových modelů.

Další tři studie (všechny na bázi simulovaných dat) poměřují proměnu sociální sítě v čase s žádoucím, *cílovým stavem sítě*. *The Emergence of Groups in the Evolution of Friendship Networks* („Vznik skupin v průběhu utváření sítě přátelství“, autoři Zeggelink, Stokman a Bunt) je příspěvkem k poznání procesu formování skupin a podskupin. Předpokládají, že hnacím motorem tvorby sociální sítě kamarádů je případná tenze aktéra v situaci, kdy se mu nedostává dostatečného počtu přátel. V dalším kroku je více uspokojující, aby jednotlivec přináležel v rámci sítě do úzké podskupiny navzájem si podobných přátel, kteří mají pocit, že požadovaný počet přátel získali, než býti mimo tento okruh. Skupiny vznikají náhodně a jednotlivci nevytvářejí více přátelských vazeb, než mají potřebu.

Příspěvek *The Weakness of Strong Ties: Collective Action Failure in a Highly Cohesive Group* („Slabost silných vazeb: neúspěch kolektivní akce ve vysoce soudružné skupině“, autoři Flache a Macy) odkazuje ke stati M. Granovettera (1973) o síle slabých vazeb. Zabývá se vztahem mezi spoluprací členů malé neformální skupiny na společném úkolu a vzájemným uznáním, zodpovědností za pracovní výkon celku a loajalitou ke kolegům ulejkům. Ukazuje se, že Homansův předpoklad o tom, že čím více je skupina soudržná, tím více se její členové cítí být povinováni skupinovým závazkům a podléhají tlakům neformální sociální kontroly, platí jen tehdy, pokud je vzájemné uznání členů vázáno na míru pracovního úsilí. Jestliže je však v příliš husté a kohezivní sociální síti s pevnými vazbami loajalita mezi členy natolik vysoká, že vzájemné uznání není vázáno na pracovitost a plnění instrumentál-